

GEWELD DOOR VROUWEN

GEWELD DOOR VROUWEN

MOTIEVEN EN VERKLARINGEN

VIVIENNE DE VOGEL

Boom

© V. de Vogel/Boom uitgevers Amsterdam, 2017

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de illustraties en de artikelen volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Omslag: Bas Smidt

Foto auteur: Nadine Maas

Binnenwerk: ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 5875 884 2

NUR 770

www.boompsychologie.nl

www.bua.nl

Voor iedereen die vastzit.

INHOUD

Voorwoord		9
Inleiding		13
1. Annet	<i>Uit balans</i>	23
2. Britt	<i>In blinde paniek</i>	35
3. Islayah	<i>Snake in skirt</i>	45
4. Kimberly	<i>Onder invloed</i>	55
5. Els	<i>Uit de realiteit</i>	67
6. Anisa	<i>Beschadigd</i>	79
7. Tabitha	<i>Licht ontvlambaar</i>	89
8. Salma	<i>It takes two</i>	97
9. Marit	<i>Monster of slachtoffer?</i>	107
10. Leila	<i>Buiten de maatschappij</i>	117
In breder perspectief		129
Tot slot		147
Dankwoord		153
Over de auteur		155

VOORWOORD

Mensen die zich schuldig maken aan crimineel gedrag kunnen op weinig begrip van de buitenwereld rekenen. In een tijd waarin social media het gesprek van de dag lijken te bepalen, worden snelle oordelen geveld over hen die de fout in gingen. Te snelle oordelen. Het is zo makkelijk om vanuit je leunstoel in de woonkamer, smartphone in de hand, een verdachte van een misdrijf te becommentariëren. Het kan anoniem, er is vrijwel niemand die je aanspreekt op je onderbuikuitingen. En het lucht zo lekker op.

Heeft iemand een moord gepleegd? Levenslang opsluiten op water en brood, of ophangen aan de hoogste boom. Heeft iemand een kind seksueel misbruikt? Castreren, of opsluiten in een cel met hitsige gedetineerden. Dat zal hem leren.

Weinig mensen lijken moeite te willen doen om zich te verdiepen in de achtergronden van crimineel gedrag. 'Een slechte jeugd gehad? Tuurlijk, joh! Dan mag je zeker iemand in elkaar slaan.'

Van vrouwen wordt crimineel gedrag misschien nog minder geaccepteerd dan van mannen. Het past niet in het beeld dat mensen hebben van vrouwen. Die horen zachtvaardig te zijn. Ver-

zorgend. Beschermend ten opzichte van hun kinderen. Dat er ook moeders zijn die hun kinderen mishandelen, seksueel misbruiken, of zelfs doden, wil er bij velen niet in. 'De mythe van de verzorgende moederfiguur' noemt forensisch psychologe Vivienne de Vogel dat. Zij en haar collega's in tbs-klinieken signaleren een groei in het aantal vrouwen dat een misdaad pleegt, en na het opleggen van een tbs-maatregel door de rechter in een forensische kliniek terechtkomt. Het vinden van de juiste behandeling voor vrouwen, die anders reageren dan mannen, is een zoektocht met veel hobbels. Wie dit boek leest beseft echter ook hoe belangrijk het is dat die zoektocht wordt voortgezet.

De Vogel schetst op indringende manier de in- en intrieste geschiedenissen van tien vrouwen die in hun jeugd zo zwaar beschadigd raakten, dat ze niet de kans kregen om zich te ontwikkelen tot stabiele persoonlijkheden. Daardoor beschadigden ze op hun beurt anderen. Soms met fatale gevolgen. Maakt ze dat crimineel? Strikt genomen misschien wel, maar het zal u verbazen hoeveel mensen ik dagelijks in verdachtenbanken zie zitten die dat stempel toch niet verdienen. De tien vrouwen over wie De Vogel schrijft hebben vreselijke dingen gedaan en zijn daarvoor terecht veroordeeld. Maar ze zijn ook slachtoffers die hulp nodig hebben. Dat is niet alleen in hun belang, maar in het belang van ons allemaal. Ooit komen deze vrouwen namelijk terug in de maatschappij. Willen we voorkomen dat ze in herhaling vallen, dan is het van levensbelang dat ze leren omgaan met tegenslag, met emoties, met hun stoornis.

In het boek schetst Vivienne de Vogel op een boeiende manier hoe dat leerproces met vallen en opstaan verloopt. Wat er gedurende een reeks van jaren grondig mis is gegaan, repareer je immers niet in een vloek en een zucht. De zoektocht binnen tbs-klinieken naar de beste behandeling onttrekt zich over het algemeen aan het zicht van de maatschappij. Een maatschappij

die zijn oordeel over de effectiviteit van die zoektocht doorgaans baseert op de incidentele gevallen waarin het mis gaat. Die komen namelijk in de publiciteit.

Met *Geweld door vrouwen* biedt Vivienne de Vogel een inblikje in de dagelijkse praktijk, de problemen waar medewerkers van tbs-klinieken tegenaan lopen, de gedrevenheid waarmee ze blijven proberen vrouwen die volledig zijn vastgelopen in het leven, die soms alle hulp afwijzen, toch weer zicht op een toekomst te bieden. Wat mij betreft is dit boek verplichte kost. Voor iedereen in de rechtspraktijk, maar ook zeker daarbuiten. Leg die smartphone opzij en lees een boek. Dit boek.

Saskia Belleman

Rechtbank- en juridisch verslaggever *De Telegraaf*

INLEIDING

'Ladykillers: Hurricanes with female names deadlier'

In een Amerikaans onderzoek uit 2014 werd gevonden dat orkanen met een vrouwelijke naam meer dodelijke slachtoffers maakten dan orkanen met een mannelijke naam. De verklaring van de onderzoekers was dat mensen geneigd zijn een naderende orkaan met een vrouwen naam, zoals Cindy, minder serieus te nemen dan een orkaan met een mannen naam, zoals Victor. Ze denken dat het wel mee zal vallen en gaan dan niet over tot evacuatie, met als gevolg meer dodelijke slachtoffers. Oftewel, het gevaar van vrouwen wordt onderschat. Vrouwen kunnen echter wel degelijk gewelddadig zijn weten we uit wetenschappelijk onderzoek en ervaringen in de dagelijkse praktijk. Het effect op hun slachtoffers en omgeving kan desastreus zijn.

Zo hebben kinderen van moeders die gewelddadig of crimineel gedrag vertonen een veel grotere kans op psychische problemen, problemen op school en verslavingsproblemen. Ook belanden ze sneller zelf ook in de criminaliteit. Uiteraard geldt dit ook voor

kinderen van antisociale of gewelddadige vaders, maar de invloed van moeders lijkt groter te zijn. Een mogelijke verklaring is dat moeders over het algemeen meer tijd met hun kind doorbrengen dan vaders. Een voorbeeld in dit boek is Rick, de zoon van Marit. Zij werd in de forensische zorg opgenomen omdat zij jarenlang samen met haar man hun dochter seksueel had misbruikt. Al vanaf jonge leeftijd had Rick ernstige gedragsproblemen en hij werd op zijn 15e veroordeeld tot jeugd-TBS omdat hij met twee vrienden een 13-jarig meisje verkrachtte.

Vrouwen die geweld plegen worden in de media vaak eenzijdig besproken. Ze worden weggezet als feeks, heks en als atypisch, want vrouwen zouden van nature niet gewelddadig zijn. Dit wordt ook wel de 'mythe van de verzorgende moederfiguur' genoemd; vrouwen zijn voorbestemd om moeder te worden en dus van nature liefdevol en verzorgend. Tegelijkertijd worden deze vrouwen ook regelmatig als zielig bestempeld of handelend onder invloed van een man. Hierdoor worden ze als minder verantwoordelijk voor hun daden gezien. Vrouwen komen dan ook eerder in een psychiatrische instelling terecht, terwijl mannen sneller gevangenisstraf krijgen, blijkt uit onderzoek. Als vrouwen toch veroordeeld worden, krijgen ze lagere gevangenisstraffen dan mannen en worden ze vaker gezien als ontoerekeningsvatbaar.

Over het algemeen worden vrouwen sterker beïnvloed door sociale relaties, zowel in negatieve als in positieve zin. In positieve zin kunnen het beschermende factoren zijn, bijvoorbeeld een goede ouder of vriendin willen zijn. Problemen binnen relaties kunnen echter van grote invloed zijn op vrouwen. Bij vrouwen is het geweld dan ook vaker gericht op hun directe omgeving, zoals hun partner, kinderen, of andere naaste familieleden. Ook worden ze sterker gedreven door hun emoties en problemen binnen

relaties. Een duidelijk voorbeeld hiervan in dit boek is Salma, die zich enorm gekrenkt voelde omdat haar ex-man een nieuwe partner kreeg. Ze begon daarop niet alleen hem, maar ook zijn nieuwe vriendin en haar dochter te stalken. Bij mannen is het geweld juist vaker gericht op vreemden, en zij worden meer gedreven door antisociale motieven, zoals behoefte aan geld, status of macht. Verder lijkt bij vrouwen psychische problematiek een grotere rol te spelen, hoewel dit mogelijk wat vertekend is omdat vrouwen opener zijn over psychische problemen. Bij mannen blijven deze verborgen.

Vrouwen vormen nog altijd een duidelijke minderheid in gevangnissen en in de forensische zorg (rond de 7%), maar toch lijkt hun aantal te groeien, vooral onder jonge vrouwen. Dit wordt niet alleen in Nederland gezien, ook wereldwijd. Het werkelijke aantal meisjes of vrouwen die geweld plegen ligt waarschijnlijk hoger. We weten dat niet exact, omdat geweld door vrouwen meer verborgen blijft en zich vaker afspeelt ‘achter de voordeur’, zoals geweld naar de partner of kindermishandeling. Kortom, geweld door vrouwen is wel degelijk een probleem, waar nog te weinig maatschappelijke aandacht voor is.

Al vanaf het begin van mijn loopbaan als onderzoekspsycholoog binnen de forensische zorg in de Utrechtse Van der Hoeven Kliniek had de groep vrouwelijke patiënten mijn speciale belangstelling. Wat mij trof, was dat deze vrouwen vaak zulke trieste levensverhalen hebben met een opeenstapeling van trauma's en psychische problemen. Tegelijkertijd vond ik hun daden heftig en soms moeilijk te begrijpen. Vooral zaken als kinderdoding roepen veel emoties op, zeker als je zelf ook jonge kinderen hebt. Ook bij andere vormen van geweld zag ik dat de gevolgen van het gedrag van deze vrouwen zeer ernstig zijn. Het is tragisch om te beseffen dat veel van de kinderen van deze vrouwen zelf ook al

dusdanig complexe problemen hebben dat ze niet meer thuis kunnen wonen. Er is dus vaak sprake van een vicieuze cirkel. Hoe deze kan worden doorbroken is de grote vraag. Voor veel mannen in de forensische zorg geldt overigens ook dat zij vaak trieste levensverhalen hebben en ook zij zijn in hun jeugd vaak slachtoffer geweest van ernstige verwaarlozing, mishandeling of misbruik. Het verschil is echter dat over gewelddadige mannen al veel meer kennis bestaat, waardoor de behandeling zo goed mogelijk vorm gegeven kan worden. Over vrouwen die ernstig geweld hebben gepleegd is relatief weinig kennis beschikbaar. We wisten niet of we de instrumenten en methoden die zijn ontwikkeld voor mannen eveneens bij vrouwen konden gebruiken. Ik vroeg me dan ook af of we niet iets misten wat juist voor vrouwen in de behandeling belangrijk is. Kortom, deden we wel recht aan de specifieke problemen van vrouwen?

Na verschillende kleine onderzoeksprojecten en het ontwikkelen van een instrument voor het inschatten van het risico van geweld bij vrouwen (de Female Additional Manual, FAM) kwam ik tot de conclusie dat grootschaliger onderzoek in samenwerking met meerdere instellingen nodig was om diepgaand inzicht te krijgen in deze vrouwen. Inzicht dat gebruikt kan worden om de behandeling te verbeteren. In 2012 zijn we met een aantal onderzoekers uit verschillende instellingen begonnen met dit onderzoek en inmiddels zijn gegevens verzameld van meer dan driehonderd vrouwen die in de forensische zorg verblijven of hebben verbleven. Hierdoor kunnen we nu meerdere onderwerpen en subgroepen vrouwen onderzoeken; naar type delict (bijvoorbeeld kinderdoding, brandstichting, seksuele delicten) of naar psychische stoornis (bijvoorbeeld borderline persoonlijkheidsstoornis, psychopathie, verslaving). In het hoofdstuk 'In breder perspectief' wordt dit onderzoek samengevat.

Kennis over geweld door vrouwen kan gebruikt worden in de